

При этом, основными участниками административных правоотношений органов внутренних дел (полиции) являются, с одной стороны, субъект управленческой деятельности — полиция, а с другой - люди и организации, которые реализуют в этих отношениях свои права и исполняют возложенные на них обязанности. Вместе с тем необходимо отметить, что указанное выше построение взаимно коррелирующих прав и обязанностей, а значит и процессуальных статусов, непостоянно. Сочетание определенных прав и обязанностей в процессе их реализации может обратить вектор надзорно-управленческого свойства в противоположную сторону.

В результате чего, именно структура административного правоотношения отражает двойственность положения его субъектов, где одной из сторон выступают ОВД, где с одной стороны, они связаны состоянием в отношении, и их связь - это состояние юридического равенства сторон внутри системы. С другой стороны, они так соотносятся между собой, что в каждый момент развития правоотношения одному из них принадлежит право как возможность определенного поведения, а другой находится в состоянии обязанности, принадлежность которой обуславливает необходимость поведения.

Литература:

1. Петров Г.И. Советские административно – правовые отношения. – Л.: Уч. зап. Ленингр. юрид. ин-та, 1954.
2. Ромашов Р.А. Теория государства и права: Учебное пособие / Под общ. ред. В.П. Сальникова. – М.: ИМЦ ГУК МВД России, 2002.
3. Теория государства и права: Учебник для ВУЗов // Под ред. проф. В.О. Лучина и др. – М., 2000.
4. Теория права и государства: Учебник // Г.Н. Манов. – М., 1996.
5. Толстой Ю.К. Правоотношение. Общая теория государства и права. Т. 2 – Л., 1974.
6. Гревцов Ю.И. Проблемы теории правового отношения. – Л.; Изд-во ЛГУ, 1981.
7. Жалбуров Е.Т. Административные правоотношения в деятельности органов внутренних дел (полиции) Республики Казахстан. Проблемы теории и практики. Монография. – Костанай, 2009.

Анарбек Д.А., академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, заң факультеті, МП-30 тобы, студент
(*Ғылыми жетекші — з.ғ.к., профессор Ильясова Г.А.*)

АЗАМАТТЫҚ ЗАҢНАМАНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДЕГІ МӘТІНІНЕ ҚАТЫСТЫ ЗАҢДЫҚ ТЕХНИКА МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан Республикасы Конституциясының 7-бабына сәйкес «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік тіл – қазақ тілі» [1]. Қазақстан Республикасының «Тіл туралы» Заңының 4-бабында «Мемлекеттік тіл – мемлекеттің бүкіл аумағында, қоғамдық қатынастардың барлық саласында қолданылатын мемлекеттік басқару, заң шығару, сот ісін және іс қағаздарын жүргізу тілі», – деп жазылған [2].

Мемлекет және құқық теориясында қалыптасқан ереже бойынша заңдық техниканың қажетті шарты болып терминологиялардың біртектілігі табылады. Бір ұғымды түсіндіру үшін бірнеше әртүрлі терминдерді қолдануға жол берілмеуі тиіс. «Заң шағырушының ойы «құқықтың тілінде» жеткізілуі тиіс» деген қанатты сөз бар. Сондықтан, мұндай маңызды мәселені шешу қазіргі қазақстандық қоғамда құқықтық мәдениетті көтеруге септігін тигізеді деп есептейміз.

Елімізде қабылданып жатырған нормативтік құқықтық актілердің қазақ тілі нұсқасындағы мәтінде қолданылған сөз тіркестері мен сөйлемдерді құрастыруда жіберілген кемшіліктер заңдағы нормалардың мәнісін түсініксіз етеді. Оның себептері келесідей:

Біріншіден, нормативтік құқықтық актілердің түпнұсқалары орыс тілінде қабылданады, кейін қазақ тіліне аударылады. Қазақ тіліне аударумен заңгерлер емес, тіл білімінің мамандары айналысады. Сол себепті заң терминдері тікелей мағынада аударылып, мәнісін жоғалтады [3].

Осы жерде тағы бір тоқтала кететін маңызды мәселе: ресми аударма ісі филологтарға (бірінші мамандығы «филолог», екінші мамандығы «заңгер») жүктелген. Дұрысы заңның мәтінімен жұмыс істейтін адам міндетті түрде заңгер, яғни бірінші меңгерген мамандығы «заңгер» болуы керек. Өйткені, майталман аудармашы-филолог маманның өзі заңның мәтінімен жұмыс істеуге келгенде, сол заңның табиғатын түсіне алмай қиналады. Әрине, бұл олардың кінәсі емес. Бүгінгі күнге дейін солай болып келді, қазір де солай. Сөздің мағынасын жете түсініп, әдеби сөйлем құрғанымен, заңның тілі – ресми тіл, әр заң мен құқықтық актіде норма болатынын кез келген аудармашы түсіне бермейді. Заңдық техникадан хабары жоқ адам қазақшаға еркін аударып немесе редакциялап қойғанымен, орыс тіліндегі түпнұсқамен салыстырып, заң шығарушының не айтпақ болғанын зерделегенде, заң шығарушының ойын, яғни құқық нормасының мәнісін бұрмалайтын жағдайлар кездеседі. Сондықтан, заң мәтінімен жұмыс істейтін аудармашы оның мәнісін түсінетін адам, яғни заңгер болуы керек.

Қазіргі кезде тіліміздегі сөздердің күнделікті мағынасымен қатар терминдік мәні, мазмұны әр-алуан. Қазақ тілінің байлығы, мағыналық көпнұсқалығы, синонимдік мағыналарының кеңдігі көркем әдебиетте мол мүмкіндіктер ашқанымен, өзіндік ерекше талаптарға сай ресми нысанда әзірленетін заң актілерінде белгілі бір қиындықтар туындатады.

Заңдық техника тұрғысынан келгенде әр сөз бір ғана мағынаны беруі қажет. Осыған сәйкес, ұлттық заңнама жүйесінде терминдердің бір мағынада түсіндіріліп, бірізділікпен қолданылуына қол жеткізу бүгінгі күннің өзекті мәселесіне айналып отыр. Заң тілінің нақты, тиянақты, бір мағыналы болуы, оның қоғамдық қатынастарды нәтижелі реттелуінің, толыққанды жүзеге асырылуының маңызды кепілдіктерінің бірі болып табылады. Осы талаптардың іс жүзінде орындалуы әрқашан көңілден шыға бермейді. Басқа нормативтік құқықтық актілермен салыстырғанда, Негізгі заңның – Конституцияның өзінде заңдық техниканың тілге қатысты талаптары сақтала бермейді. Мысалы, Конституцияда бір сөздің бірнеше синоним сөздерімен жазылуы («құқы», «құқығы», «құқысы», «хақы», «хақылы», «хақысы»), бір терминнің орнына әртүрлі сөздердің қолданылуы («еркіндігі», «бостандығы»).

Ұлттық заңнама терминологиясында шешілмей жүрген бірқатар өзекті мәселелер бар. Оның біріншісі – нормативтік-құқықтық актілердегі атау сөздердің, терминдердің бірізділігі мәселесі. Нормативтік құқықтық актілер жобаларының орыс тілінде әзірленуі, Парламентке келіп түскенше осы жобалардың сол тілдегі мәтіні ғана пысықталып, ал қазақ тіліндегі аударма нұсқасының назардан тыс қалуы, депутаттық жұмыс топтарында да жобамен жұмыстың негізінен орыс тілінде жүргізілуі, жалпы алғанда ұлттық заңнама тілінің, оның терминологиясының орыс тіліндегі нұсқаға байланып қалуы ұлттық заңнаманың тілі мен терминдеріндегі бірізділіктің сақталмауына себеп болып отыр. Тиісті сала маманының, заңгердің талдауынан өтпеген ұлттық термин жалғыз аудармашының аударма жұмысына тәуелді болып қала береді.

Екіншіден, Ана тілімізде жазылған арнайы заң әдебиеттерінің, оқулықтардың мардымсыздығы салдарынан болашақ заңгерлерге мемлекеттік тілде дәріс, тәжірибе сабақтарын беру барысында оқытушы көптеген қиындықтарға ұшырасады. Соңғы жылдары оқулық тапшылығы мәселесі аударма басылымдардың арқасында біртіндеп шешімін тапқанымен, олардың басым көпшілігінің сапасы ешқандай сын көтермейді. Сондықтан, мемлекеттік тілде оқыту сапасын жақсарту үшін әрбір білім алушыны қазақ тілінде жарияланған оқу құралдарымен және инновациялық оқу-әдістемелік құралдармен (электронды оқулықтар, дәрістермен) жеткілікті қамтамасыз ету және оларды әзірлеу мен сапасын жоғарылату үшін авторларды материалдық ынталандыру қажет деп санаймыз.

Үшіншіден, ғаламтор жүйесінде мемлекеттік тілде ақпараттарды жариялау көлемі аз. Сондай-ақ мемлекеттік органдар мен мекемелердің ресми сайттарында қазақша ақпараттардың көлемі аз және тұрақты жаңартылып отырмайды.

Төртіншіден, соңғы жылдары заң ғылымы саласында мемлекеттік тілде қорғалған кандидаттық және докторлық диссертациялардың жалпы санының ұлғаюы байқалады. Алайда, заң ғылымының жекелеген салалары бойынша зерттелмеген өзекті мәселелер баршылық. Сол себепті, отандық ғылымды, соның ішінде, заң ғылымы саласында мемлекеттік тілде жүргізілетін зерттеулерді дамыту үшін мемлекеттік қолдау көрсету қажет.

Бесіншіден, қолданыстағы нормативтік құқықтық актілердің мемлекеттік тілдегі мәтіндері сын көтере бермейді. Себебі, қазақ тіліндегі заң терминдерінің бірыңғай үлгісі жоқ болғандықтан, нормативтік құқықтық актілердің мәтіндері әртүрлі терминдерді қолдана отырып аударылады, бұл заңды қате түсінуге әкеледі. Заң актілерінің де алдымен орыс тілінде жазылып, қазақшаға соңынан аударылуы бұл саладағы жағдайдың түбегейлі оңалуына септігін тигізбейді.

Қазақстан Республикасындағы қабылданған нормативтік құқықтық актілердің басым бөлігінің алғашқы түпнұсқасы орыс тілінде әзірленіп, кейіннен қазақ тіліне аударылады. Жалпы бұл іс-әрекет Қазақстан Республикасының «Тіл туралы» Заңының 9-бабында көрсетілген, ол жерде «Мемлекеттік органдардың актілері мемлекеттік тілде әзірленіп, қабылданады, қажет болған жағдайда, мүмкіндігінше, басқа тілдерге аударылуы қамтамасыз етіле отырып, оларды әзірлеу орыс тілінде жүргізілуі мүмкін» - деп жазылған. Негізінен осы заңдардың бастапқы кезінде орыс тілінде әзірленіп, кейіннен қазақ тіліне аударылуы, осы заңдардың қазақ тіліндегі нұсқаларындағы көптеген қайшылықтарға әкеп соғады. Заңдардың негізгі қалыптастырушы бөлігі ретінде біз терминдерді қарастырамыз. Осы терминдер нақты берілген бір ұғымды білдіріп, бірыңғай түсінілуі тиіс. Сондықтан заң аудармасымен айналысатын аудармашылардың заң терминдерін біліп және оларды бірыңғай қолданбауы қазіргі таңдағы бірден бір өзекті мәселе болып табылады.

Қолданыстағы заңдардың қазақша нұсқасын зер сала оқысақ, оған негізінен мағыналық аударма емес, сөзбе-сөз аударма, ресми тіл емес, көркем әдебиет тілі тән екеніне көзіміз жетеді. Соның салдарынан заңның тілі әркелкі, терминдерді қолдануда бірізділік жоқ. Шынын айтқанда, қазіргі кезде заңдардың орысша нұсқасынсыз оның қазақша нұсқасын толық мәнінде дұрыс түсініп, дұрыс қолдану мүмкін емес [4, с.28]. Кейбір сөздердің баламасының дұрыстығы күмән туғызса, кейбір сөздердің аудармасы, тіпті құлаққа оғаш естіледі. Кейбір латын тілінен енген заң терминдерін қазақ тіліне аударудың қажеті қанша? Неге сол терминді қалдырмасқа? Әйтпесе, нормативтік құқықтық актілерде заң терминдерінің бір емес бірнеше аудармасын кездестіруге болады. Мәселен, Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің қазақ тіліндегі нұсқасын зер сала оқысақ, онда сөздердің қазіргі жазылу емлесін ескермеу, құқықтық мағынасынан гөрі көркем әдебиеттік сипаты басым сөздерді қолдану, стильдік үйлесімділіктің болмауы орын алған. ҚР Азаматтық кодексінің ерекше бөлімінде «интеллектуальная собственность» термині үш түрлі аударылған: «интеллектуалдық меншік», «санаткерлік меншік», «зияткерлік меншік» - бұл орысша мәтіндегі бір сөздің екі, үш сөзбен аударылуы.

Заңды алғашқы кезеңінде орыс тілінде әзірлеу сатысында ол процесске құқық мамандарының қатысуы және негізгі жұмысты атқаруы көрсетілген заңның дұрыс әзірленуінің негізі болып табылады. Ал оның қазақша аудармасына келетін болсақ, негізі заң аударумен лингвистика мамандарының айналасатынын көре аламыз, сондықтан қазақ тіліне аударылған заңдар өзінде, алғашқы түпнұсқаға қарағанда бірнеше қайшылықтарды қамтиды. Осы қайшылықтардың үлгілерін көрсету үшін, мысал ретінде аса маңызды нормативті құқықтық актілерді салыстырып қараймыз.

«Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 6 сәуірде қабылданған Заңында: «Қазақ және орыс тілдеріндегі нормативтік құқықтық актілердің мәтіндері теңтүпнұсқалы болуға тиіс.» - деп атап көрсетілген (24-баптың 3-бөлімі) [5]. Алайда, қазақ тіліндегі заңнамалық актілердің мәтіндерінде осы нормаға қайшы келетін

тұстары баршылық. Мәселен, ҚР Азаматтық кодексінің (жалпы бөлім) 3-бабы орысша мәтінінде «Гражданское законодательство Республики Казахстан» деп аталады, ал қазақша нұсқасында «Қазақстан Республикасының азаматтық заңдары» деп жазылған. Құқықтық актілер туралы» заңында 1-баптың 16 п. сәйкес, «законодательство Республики Казахстан» сөзі «Қазақстан Республикасының заңнамасы» деп аударылған.

ҚР Азаматтық кодексінің (жалпы бөлім) 6-бабы орысша мәтінінде «Толкование норм гражданского законодательства» деп аталады, ал қазақ тіліндегі мәтінінде «Азаматтық заң қалыптарының түсінілуі» деп жазылған. «Құқықтық актілер туралы» заңға сүйенетін болсақ, 1-баптың 18-п. «норма права» сөздері «құқық нормасы» деп аударылады. Сол сияқты «толкование» сөзінің «түсінілуі» деп аударылуы ұйқаспайды, сондықтан «Құқықтық актілер туралы» заң бойынша «түсіндіру» деген аудармасы лайықты деп санаймыз. Сонымен, Азаматтық кодекстің 6-бабының атауын былай деп өзгертер едік: *«Азаматтық заңнама нормасын түсіндіру»*. Тағы да осындай қате аударма Азаматтық кодекстің 114-бабында да қайталанатын.

Азаматтық кодекстің 267-бабында «нормативный акт» сөздері «қалыпты құжат» деп қате аударылған, себебі «Құқықтық актілер туралы» заңның 1-бабының 25-п. бойынша, «нормативный правовой акт» - «нормативтік құқықтық акт» деп аударылады.

ҚР Азаматтық кодексіндегі (Ерекше бөлім) 406-баптың 2, 3-тармақтарына сәйкес, орысша мәтіндегі «законодательные акты» деген сөздер түрліше аударылған, бір жерде «заң актілері», ал екінші бір жерде «заңнамалық актілер» деп берілген. Осы сөздердің мағынасы бірдей болғанымен, бірізділікті сақтау мақсатында Кодекстің толық мәтіні бойынша «Нормативтік құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабы 2) тармақшасына сәйкес *«заңнамалық акт»* деп қолданылған орынды болар еді деп санайды мамандар [6].

Азаматтық кодекстің 236-бабы «Жаңадан жасалып жатқан қозғалмайтын мүлікке меншік құқығының пайда болуы» деп аталса, 255-бабы «Жер учаскесін және басқа да табиғи ресурстарды алып қоюға байланысты жылжымайтын-мүлікке меншік құқығының тоқтатылуы» деп аталады. Осы баптардың редакциясында «жылжымайтын мүлік» сөздерінің орнына «қозғалмайтын мүлік» сөздері қолданылады. Яғни, орысша мәтіндегі «недвижимое имущество» сөздері екі түрлі аударылған, 117-бапта «жылжымайтын және жылжымалы мүлік», ал басқа 216, 240, 242, 247, 249, 281, 299, 309, 319-баптарында «қозғалмайтын мүлік», «қозғалмалы мүлік» деген сөздер қолданылады.

Азаматтық кодекстің 147-бабында мәміленің ұғымы орысша мәтінде келесідей берілген: «Сделками признаются действия граждан и юридических лиц, направленные на **установление**, изменение или прекращение гражданских прав и обязанностей», ал қазақша мәтінде «Азаматтар мен заңды тұлғалардың азаматтық құқықтары мен міндеттерін **белгілеуге**, өзгертуге немесе тоқтатуға бағытталған әрекеттері мәмілелер деп танылады» деп анықтама береді. Осы анықтамадағы «установление» деген сөз «белгілеуге» деп дұрыс емес аударылған. Әрекеттер белгіленбейді, орнатылады. Сондықтан, 147-баптың редакциясы келесідей жазылуы тиіс деп санаймыз: *«Азаматтар мен заңды тұлғалардың азаматтық құқықтары мен міндеттерін орнатуға, өзгертуге немесе тоқтатуға бағытталған әрекеттері мәмілелер деп танылады»*

Азаматтық кодексте «обычай делового оборота» деген ұғым бар. Осы ұғым қазақ тілінде бес түрлі нұсқада аударылыпты: «іскерлік қызмет өрісіндегі әдеттегі құқықтар» (3-баптың 4-бөлімі), «іскерлік айналым дәстүрлері» (366-баптың 1-бөлімі), «іскерлік айналым ғұрпы» (411-баптың 2-бөлімі); «іскерлік айналым дағдылары» (427-баптың 2-бөлімі, 431-баптың 2-бөлімі); «іскерлік айналымның тиісті сауда терминдеріне қатысты қолданылып жүрген ғұрыптар» (1113-баптың 6-бөлімі). Бұл сөздерді біздің ойымызша *«іскерлік қызмет өрісіндегі әдет»* деп аударған жөн.

Орыс тіліндегі «оформление» сөзі Азаматтық кодексте «ресімдеу» деп аударылған, мәселен, «Тіркеуден бас тарту жазбаша түрде **ресімделуге** тиіс» (155-баптың 1-бөлімі),

«кепілге салу билетін беруімен **ресімделеді**» (328-баптың 2-бөлімі), «тауарды жеткізіп берудің **ресімделуін** куәландыратын түбіртек» (452-баптың 2-бөлімі), «қол қойған актімен **ресімделеді**» (663-баптың 4-бөлімі), «патентті **ресімдеу** мен беру тәртібі» (1006-баптың 2-бөлімі). Қазақ тілінде «ресімдеу» деген сөз жоқ. «Оформление» - «*расімдеу*» деп аударылады. Ал 55-бапта «Последствия возбуждения **процедуры** банкротства» қазақ тілінде «Банкроттық **рәсімін** қозғау салдарлары» деп аударылыпты. Осы баптағы процедура сөзін аудармай сол қалпында қолдана берген жөн. Себебі «процедура» сөзі (французша – «*procedure*», латынша «*procedo*» - продвигаюсь) [7] деген ұғым береді. Яғни латын сөзінен енген сөз болғандықтан, аударудың қажеті жоқ деп санаймыз.

Азаматтық кодекстің ерекше бөлімінде реттелген кейбір азаматтық-құқықтық шарттардың атаулары қазақ тілінде дұрыс аударылмаған. Атап айтатын болсақ, 25-тараудың 4-бөліміндегі қарастырылған «Келісім-шарт жасасу» бұл орыс тіліндегі «Договор контрактации». Негізінде «контракт» сөзі латын тілінде «contractus» - шарт деген ұғым береді, ал «контрактация» термині ауылшаруашылығы өнімдерін сатып алу шартына қатысты қолданылады. Сол себепті осы шарттың атауын «*Контрактация шарты*» деп өзгерту қажет.

26-тарауда қарастырылған «Айырбас шарты» атауы да үйлесімсіз. «*Айырбастау шарты*» деген аудармасын қолдану жөн деп санаймыз.

36-тарауда қарастырылған «Договор займа» қазақша мәтінде «Заем шарты» деп (715-717, 719-727-баптарда) аталып, аударусыз күйінде қалдырылған. Алайда «Договор займа» сөздерінің қазақша аудармасы «*Қарыз шарты*» болуы тиіс. Ал енді осы тарауда одан әрі ішінара кейбір баптарда «**Қарыз шарты** бойынша сыйақы» (718-бап), «**Банктік қарыз шартының** және микрокредит беру туралы шарттың ерекшеліктері» (728-бап) деп аударылған. Яғни, бір тараудың ішінде терминдерді қолдануда біртектілік сақталмаған, әр бапта әрқалай аударылған.

518-баптың мазмұны «Договор ренты подлежит **нотариальному** удостоверению» дұрыс аударылмаған «Рента шартын **нотариат** куәландыруға тиіс». Нотариат – субъект емес, ол құқықтық институт (ҚР «Нотариат туралы» 1997 жылғы 14 шілдедегі Заңының 1-бабы). Сондықтан шартты нотариат куәландырмайды, нотариус куәландыруы тиіс. Ал 518-баптың мазмұнын аударатын болсақ, келесідей редакцияда жазылуы тиіс: «*Рента шарты нотариаттық куәландыруға жатады*».

Сонымен қатар, 1051-баптың атауының орыс тіліндегі нұсқасы «Нотариально удостоверенное завещание» қазақ тілінде «**Нотариатта** куәландырылған өсиет», 1052-баптың орыс тіліндегі нұсқасы «Завещания, приравняемые к нотариально удостоверенным» қазақ тілінде «**Нотариатта** куәландырылғандарға теңестірілетін өсиеттер» деп аударылған. Жоғарыда қарастырылған «Нотариат туралы» Заңға сәйкес, бұл баптардың атаулары келесідей үйлесімді аударылуға жатады: «**Нотариаттық** куәландырылған өсиет» (1051-бап), «**Нотариаттық** куәландырылғандарға теңестірілген өсиеттер» (1052-бап).

697-бап орысша мәтінде «Провозная плата» деп аталады, ал қазақша мәтінде бұл атау «Кіре ақысы» деп үйлесімсіз аударылған. Негізінде, дұрыс аудармасы «*Тасымалдау ақысы*» болуы тиіс. Себебі бұл жүкті, жолаушыны, теңдеме жүкті тасымалдау шартын орындағаны үшін төленетін сыйақы (34-тарау «Тасымалдау»).

Бүгінгі күнге дейін бір мағынада түсініліп, бірізді қолданылатын қазақ тіліндегі заң терминдерінің қалыптаспауы ана тілінде дәріс алатын болашақ заңгерлер үшін мамандығын меңгеруіне кедергі келтіреді. Осы орайда болашақ заңгерлерге мемлекеттік тілде білім беру сапасын арттыру жолындағы бастапқы қадамды ресми құжаттардың, атап айтқанда, заңнамалық актілердің тілінен бастаған жөн деп санаймыз.

Сонымен, жоғарыда қарастырылып өткен мысалдардың негізінде біз келесідей қорытындыларға келеміз.

Біріншіден, біздің мақаламызға арқау болып отырған көкейтесті мәселе – мемлекеттік тілді заң шығару тілі ретінде қалыптастыру және қолдану. Біздің түпкі мақсатымыз – мемлекеттік тілде заң қабылдап, құжатты тікелей мемлекеттік тілде дайындауға қол жеткізу.

Екіншіден, ұлттық заңнамалардың қазақ тіліндегі мәтіндерінде заңдық терминдердің бір мағынада түсіндіріліп, бірізділікпен қолданылуына қол жеткізу үшін «Заңдық терминдердің біртекті аударма сөздігін» нормативтік құқықтық акт түрінде қабылдау қажет.

Үшіншіден, заң әдебиеттерінің мәтіндерінде заңнамалық актілердің терминдерін дұрыс қолданбау, өз бетімен аудармалар жүргізу арқылы түсініспеушіліктерді туындатпау үшін біртектілікті сақтау қажет, заңнамалық актілердегі терминдерді ғана қолдануды міндеттеген жөн.

Төртіншіден, заң шығарушының ойын, яғни норманың мәнісін бұрмалауға жол бермес үшін заңнамалық актілердің мәтіндерін аударумен заңгер-аудармашылар ғана айналысуы тиіс деп санаймыз.

Әдебиеттер:

1 Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_#z0

2 Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 11 шілдедегі N 151 Заңы «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z970000151>

3 Ильясова Г.А. Заңдарды мемлекеттік тілге аудару сапасына қатысты өзекті мәселелер // <http://www.zakon.kz/4622235-zal187dardy-memlekettk-tlge-audaru.html>

4 Дулатбеков Н.О., Сыздық Б.К., Биебаева А.Ә. Қылмыстық заңнаманы мәтіндік сараптау тәжірибесі. Оқу құралы. – Қарағанды: «Болашақ Баспа» РББ, 2008. – 183 б.

5 Қазақстан Республикасының «Құқықтық актілер туралы» 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 480-V ҚРЗ Заңы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1600000480>

6 Байкәрімова Н.А. Қазақстан Республикасының азаматтық кодексінің екі тілдегі редакциясындағы сәйкессіздік проблемасы // Қазақстан Республикасы Заң шығарушы Институтының Жаршысы. – 27.07. 2012. -№ 2 (26) // <http://adilet.minjust.kz>

7 Большой энциклопедический словарь // <http://www.vedu.ru/bigencdic/51021/>

Артыкова Г.Д. академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, экономика факультеті, УА-51с тобы, магистрант
(*Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Қарибаев Е.С.*)

КӘСІПОРЫННЫҢ ТАБЫСТЫЛЫҒЫН ТАЛДАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Кәсіпорынның нарықтық экономика жағдайында қызмет етуінің экономикалық пайдалылығы табыс табумен анықталады. Кәсіпорынның табыстылығы абсолюттік және салыстырмалы көрсеткіштермен сипатталады. Табыстылықтың абсолютті көрсеткіші - бұл табыстар немесе пайдалардың сомасы. Шетелдік арнаулы әде-биеттерде "табыстар" ұғымы келесідей түрде анықталады:

«Табыстар дегеніміз - қаржының келуі немесе активтер құнының өсуі, не болмаса пассивтердің азаюы түріндегі есепті кезеңдегі экономикалық пайданың ұлғаюы болып табылады, бұл акционерлер салымдарының есебінен өсуден басқа жағдайдағы капиталдың өсуіне әкеледі».

Ықшамдалған түрде бұл түсінік 1995 жылы 26 желтоқсандағы "Бухгалтерлік есеп туралы" заң күші бар ҚР Президентінің 2732 Жарлығында анықталған. Жарлықтың 13-бабында былай делінген: «Табыстар - бұл есептік кезеңдегі активтердің ұлғаюы немесе міндеттемелердің азаюы. Белгілі бір шығындар шығармай әдетте қажетті табыстарды алу мүмкін емес. Өз кезегінде, табыс алмай кәсіпорынның дамуын жүзеге асыру және әлеуметтік мәселелерді шешу мүмкін емес.

Табыстылықтың көрсеткіштер жүйесі ең алдымен қаржылық нәтижелердің абсолютті көрсеткіштерінен тұрады, олар: өнімді (жұмыс, қызметті) өткізуден алынатын табыс;